

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU

ZAVRŠNI RAD

**STRUKTURA IMENSKE REČENICE U
ARAPSKOM JEZIKU**

Mentor: prof. dr. Amra Mulović

Kandidat: Farah Zenunović

Sarajevo, april 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF ORIENTAL PHILOLOGY

FINAL WORK

**STRUCTURE OF NOMINAL SENTENCE
IN ARABIC**

Mentor: prof. dr. Amra Mulović

Student: Farah Zenunović

Sarajevo, April 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. DEFINIRANJE IMENSKE REČENICE U ARAPSKOM JEZIKU	7
2.1. IMENIČKA FRAZA VS. IMENSKA REČENICA	7
2.2. KONGRUENCIJA SUBJEKTA I PREDIKATA U IMENSKOJ REČENICI.....	12
3. KONSTITUENTI IMENSKE REČENICE.....	14
3.1. SUBJEKT IMENSKE REČENICE.....	14
3.1.1. Imenička fraza u funkciji subjekta	14
3.1.2. Naglašena i nenaglašena lična zamjenica u funkciji subjekta	16
3.1.3. Pokazna zamjenica u funkciji subjekta	17
3.1.4. Odnosna zamjenica u funkciji subjekta	18
3.1.5. Rečenica u funkciji subjekta.....	18
3.2. PREDIKAT IMENSKE REČENICE.....	19
3.2.1. Imenička fraza u funkciji predikata	21
3.2.2. Naglašena lična zamjenica u funkciji predikata	22
3.2.3. Pokazna zamjenica u funkciji predikata	23
3.2.4. Prilog u funkciji predikata	23
3.2.5. Pridjevska fraza u funkciji predikata	24
3.2.6. Particip u funkciji predikata	25
3.2.7. Prijedložna fraza u funkciji predikata	25
3.2.8. Rečenica u funkciji predikata	26
3.3. KOPULA U ARAPSKOM JEZIKU	27
3.3.1. Nulta kopula.....	27
3.3.2. Pronominalna kopula	29

3.3.3. Glagolska kopula	30
3.3.4. Kopularne klauze u modernom standardnom arapskom jeziku	33
4. REDOSLIJED KONSTITUENATA U IMENSKOJ REČENICI.....	36
5. VREMENSKI ASPEKTI IMENSKE REČENICE.....	38
5.1. Nedefinisani, bezvremeni prezent.....	38
5.2. Trenutni prezent	39
5.3. Perfekt.....	40
5.4. Budućnost ili futur	40
6. ZAKLJUČAK	42
SAŽETAK.....	44
SUMMARY.....	45
IZVORI I LITERATURA	46

1. UVOD

Gramatike arapskog jezika veliku pažnju posvećuju imenskoj rečenici s obzirom na njenu kompleksnost. Ekvativna ili imenska rečenica u arapskom jeziku je bezglagolska rečenica, rečenica koja nema kopule. Sačinjavaju je dva osnovna konstituenta, subjekat i predikat, gdje je subjekat supstantivna riječ u nominativu koja sa predikatom stoji u složenom odnosu kongruencije ukoliko je i predikat supstantivni element.

Glavni cilj ovog rada jeste opisati strukturu imenske rečenice, te ukazati na forme koje mogu doći u funkciji subjekta ili predikata. Još jedan od ciljeva jeste detaljnije opisati kopulu i njenu upotrebu u imenskim rečenicama u arapskom jeziku, te predstaviti njene prijevodne ekvivalente u bosanskom jeziku.

Rad smo podijelili na četiri poglavlja i to: definiranje imenske rečenice te njeno upoređivanje sa imeničkom frazom i kongruencija unutar imeničke fraze i imenske rečenice, definiranje konstituenata subjekta, predikata i kopule u arapskoj imenskoj rečenici kao i kopularnih klauza, red riječi u imenskoj rečenici i vremenski aspekti imenske rečenice.

U poglavlju o imenskoj rečenici i imeničkoj frazi analizirat ćemo pojam ekvativne rečenice, te ćemo analizirati i kongruenciju unutar imeničke fraze i imenske rečenice. Poglavlje o konstituentima imenske rečenice posvećeno je subjektu, predikatu i kopuli. U okviru ovog poglavlja analizirat ćemo kategorije koje dolaze u funkciju ovih konstituenata tj. imenička fraza, samostalna lična zamjenica, pokazna zamjenica i cijela rečenica u funkciji subjekta, te imenička fraza, lična zamjenica, pokazna zamjenica, prilog, pridjev, particip, prijedložna fraza i cijela rečenica u funkciji predikata. Također, u ovom poglavlju, analizirat ćemo kategoriju kopule u arapskom jeziku i njenu podjelu. Ova kategorija je veoma značajna, s obzirom na to da osnovnu imensku rečenicu u arapskom jeziku karakteriše izostanak kopule, koja se smatra *nepostojećom*, odnosno nultom. Govorit ćemo o nultoj kopuli, ali i slučajevima upotrebe pronominalne i glagolske kopule, te ćemo iznijeti teorije nekoliko arapskih gramatičara o postojanju kopule u arapskom jeziku i njenoj upotrebi. Nakon analize kopule slijedi potpoglavlje o kopularnim klauzama unutar kojeg ćemo govoriti o više strategija, odnosno semantičkih odnosa koje se kopulom iskazuju, a to su: ekvativna, predikacijska, specifikacijska i identifikacijska klauza.

Nakon poglavlja o konstituentima govorit ćemo o redosljedu konstituenata unutar imenske rečenice, koji može biti neutralan i inverzan, te ćemo na kraju analizirati vremenske aspekte imenske rečenice, koji su specifični, s obzirom na to da sama imenska rečenica ukoliko nema dodatnih modifikatora, subjektom i predikatom ne može iskazati određeno vrijeme. Shodno tome, unutar ovog poglavlja, prvo potpoglavlje bit će o bezvremenom prezentu, zatim ćemo dati primjer i za prezent, perfekt i futur, gdje se rečenica u ova vremena stavlja pomoću adverbijalnih oznaka.

Kao korpus analize odabrane teme koristit ćemo djelo *Dani* (*al-'Ayyām*) autora Tahe Huseina (Ṭaha Ḥusayn) u prevodu Nijaza Dizdarevića i Esada Durakovića, te djelo *Put između dva dvorca* (*Bayna al-qaṣrayn*) autora Nedžiba Mahfuza (Nağīb Maḥfūz) u prevodu Sulejmana Grozdanića. Uz svaki navedeni primjer iz korpusa, ponudit ćemo prijevod na bosanski jezik, zatim podvući dio koji analiziramo u određenom poglavlju ili potpoglavlju, te detaljnije analizirati podvučeni dio.

2. DEFINIRANJE IMENSKE REČENICE U ARAPSKOM JEZIKU

Prije nego što definiramo imensku rečenicu, prvo ćemo ukratko definirati šta je to imenička fraza, te koje su razlike, a koje sličnosti između ove dvije sintaksičke konstrukcije, što ćemo pokazati na konkretnim primjerima, budući da se u arapskom jeziku imenska, odnosno ekvativna rečenica, nerijetko sintaksički upoređuje sa imeničkom frazom.

2.1. IMENIČKA FRAZA VS. IMENSKA REČENICA

Sintagma ili fraza je skupina riječi koja ne prenosi cjelovitu misao i nema svojstvo predikativnosti. Imenička fraza je fraza koja funkcioniše kao imenica. Može uključivati upravnu imenicu - osobu, mjesto, stvar ili ideju - i njene modifikatore, komplemente i determinatore. Glavna riječ u imeničkoj frazi uvijek je imenica ili zamjenica. Modifikatori mogu doći prije ili poslije upravne imenice.¹

U arapskom jeziku, u imeničkoj frazi, kongruencija imena i njegovog modifikatora je vrlo složena. U arapskom jeziku, pridjevi kao atributi dolaze iza imenice na koju se odnose. Ako je upravna imenica determinirana određenim članom, i atribut mora biti određen, te ako je upravna imenica nedeterminirana i atribut mora biti nedeterminiran². Na primjer:

وَأَمَّا يَكْتَفِي بِأَنْ يَسْمَعَ كَلَامًا مَنْظُومًا³

...nego se zadovoljavao slušanjem stihovnog govora⁴

U prethodnom primjeru upotrijebljena je sintagma, odnosno imenička fraza كَلَامًا مَنْظُومًا u kojoj je imenica كَلَامًا (govor) upravni član, koji se nalazi u jednini muškog roda u akuzativu,

¹ Clive Holes, *Modern Arabic Structures, Function and Varieties*, Georgetown University Press, Washington, 2004, str. 196.

² J. A. Haywood, *A new Arabic grammar of the written language*, Lund Humphries, London, 1965, str. 23.

³ Taha Husayn, *al-ʿAyyām*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str.66.

⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str.15.

neodređena, a prati ga riječ pridjevskog značenja (*stihovni*), koja s imenicom kongruira u svim kategorijama.

وَاتَّفَقَ أَنَّهُ حَضَرَ هَذَا الْإِمْتِحَانَ الْيَوْمِيَّ أَيَّامًا مُتَّصِلَةً⁵

Desilo se da je on nekoliko uzastopnih dana prisustvovao ovom svakodnevnom ispitu⁶

Iz ovog primjera, možemo vidjeti upotrebu dvije imeničke fraze čiji prijevodni ekvivalenti nam u suštini pokazuju koliku ulogu igra određeni odnosno neodređeni član. Prva imenička fraza *الْإِمْتِحَانَ الْيَوْمِيَّ* u kojoj je upravni član *إِمْتِحَانَ* a određeni član je determinator,⁷ a modifikator *الْيَوْمِيَّ* (*svakodnevni*) koji kongruira sa imenicom u rodu, broju, padežu i određenosti. Za razliku od prethodno spomenute imeničke fraze, imenička fraza *أَيَّامًا مُتَّصِلَةً* nema određeni član, što možemo vidjeti iz prevoda gdje je upotrijebljena neodređena zamjenica za količinu *nekoliko*, kako bi se istakla neodređenost.

Također, ovdje možemo vidjeti da su pravila kongruencije složenija, s obzirom da nalazimo odstupanje od standardnog pravila kongruencije, tj. da upravna imenica i atribut kongruiraju u rodu, broju, padežu i određenosti ili neodređenosti. U navedenom primjeru, druga sintagma *أَيَّامًا مُتَّصِلَةً* primjer je odstupanja od osnovnog pravila. Riječ *أَيَّامًا* množina je riječi *يَوْمٌ* koja je u muškom rodu. Međutim, imenice koje ne spadaju u kategoriju živih bića, bilo da su muškog ili ženskog roda, imaju množinu koja se u imeničkoj frazi, pa tako i imenskoj rečenici, posmatra kao riječ u jednini ženskog roda. Iz tog razloga, svaki pridjev ili particip koji dođe u funkciji atributa uz imenicu koja je u množini, a ne pripada kategoriji živih bića, sa imenicom će se slagati u jednini ženskog roda, što upravo možemo vidjeti iz primjera gdje imenica *أَيَّامًا* uz sebe veže atribut u formi

⁵ Taha Ḥusayn, *al-ʿAyyām*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 67.

⁶ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 15.

⁷ Determinator je riječ ili oznaka afiksacije koja dolazi sa imenicom koja bi je odredila odvojivši je od ostalih riječi. Determinatori u arapskom jeziku su: određeni/neodređeni član, brojevi, kvantifikatori, prisvojne zamjenice (pronominalni sufiksi) i pokazne zamjenice.

participa aktivnog مُتَّصِلَةً koji je u jednini ženskog roda. Isto pravilo odnosi se i na imensku rečenicu, prilikom slaganja subjekta i predikata.

Na osnovu ovih primjera, vidjeli smo kako imenica i atribut kongruiraju unutar imeničke fraze, pa tako i imenske rečenice, ali jedna stvar je ključna u imeničkoj frazi, a to je odsustvo predikativnosti. U nastavku ćemo definirati rečenicu, imensku rečenicu i vidjeti šta predstavlja predikativnost u okviru imenske rečenice u arapskom jeziku.

Autori Halilović, Palić i Jahić u gramatici bosanskog jezika rečenicu definiraju kao osnovnu jedinicu kojom se bavi sintaksa, i koja može biti govorna ili jezička jedinica. Zato se ona posmatra na dva polja: obavijesnom i gramatičkom.⁸ Kao obavijesna jedinica uvijek se uklapa u kontekst, pa se za nju kaže da je kontekstualno uključena. Kao takva ona se koristi u konkretnom govoru da se njome sugovorniku prenese zaokružena obavijest. Kada je u pitanju rečenica kao gramatička jedinica, tada je njeno najvažnije sredstvo predikativnost. Predikativnost gramatički konstituira rečenicu što znači da bez njega nema rečenice.⁹

U srednjovjekovnoj arapskoj gramatičkoj tradiciji, glagolska rečenica označava rečenicu čiji subjekt slijedi nakon njenog verbalnog predikata, bez obzira na položaj bilo kojeg drugog konstituenta u rečenici, dok se imenska rečenica, nasuprot tome, odnosi se na rečenicu u kojoj iza subjekta slijedi predikat, uključujući i glagolski predikat, te bezglagolsku rečenicu.¹⁰ Wright prenosi srednjovjekovni koncept ova dva tipa rečenica, te za imensku rečenicu kaže da je to svaka rečenica koja počinje subjektom (imenicom ili zamjenicom), a da nije bitno da li slijedi predikat u formi imenice, prijedložne fraze ili glagola.¹¹

Međutim, prema Blachereu imenska rečenica je samo ona koja se sastoji od dva elementa kako sam navela već ranije: subjekta i predikata, a koji međusobno nisu povezani glagolom.¹² Može se reći da Brockelmann, Reckendorf i Blachère predstavljaju tradicionalni zapadnjački pristup arapskim tipovima rečenica, te tako razlikuju dvije vrste rečenica: bezglagolsku rečenicu i

---

⁸ Dževad Jahić et. al., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe Zenica, Zenica, 2000, str. 355.

⁹ Dževad Jahić et. al., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe Zenica, Zenica, 2000, str. 356.

¹⁰ Yishai Peled, *Sentence Types and Word-Order Patterns in Written Arabic Medieval and Modern Perspectives*, Brill, Leide, Boston, 2009, str. 30.

¹¹ William Wright, *A Grammar of the Arabic Language*, New Impression, Lebanon, 1996, str. 65.

¹² Preuzeto iz: Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 601.

glagolsku rečenicu u čijoj strukturi glagolu može prethoditi subjekt ili mu slijediti.¹³ Navest ćemo dva slična primjera za koje bi se po nekim gramatičarima moglo reći da je prvo imenska, a drugo glagolska rečenica, međutim ukoliko se vodimo teorijom Blacherea obje rečenice bi bile glagolske jer sadrže finitni glagolski oblik.

هَذِهِ الْحَادِثَةُ أَعَانَتْهُ عَلَى أَنْ يَفْهَمَ حَقًّا مَا يَتَحَدَّثُ بِهِ الرَّوَاةَ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ مِنْ أَنَّهُ أَكَلَ ذَاتَ يَوْمًا دَبْسًا...¹⁴

*Taj događaj mu je pomogao da duboko shvati anegdotu koja se pričala o Abul' Ala' Ma'arriju...*¹⁵

وَأَعَانَتْهُ هَذِهِ الْحَادِثَةُ عَلَى أَنْ يَفْهَمَ طُورًا مِنْ أَطْوَارِ أَبِي الْعَلَاءِ حَقَّ الْفَهْمِ...¹⁶

*Isti taj događaj omogućio mu je da dublje shvati jednu od značajki tog pjesnika.*¹⁷

Autor Ahmed Alotaibi ovaj tip rečenice opisuje prema savremenim lingvističkim shvatanjima, te smatra da se imenskim rečenicama ne mogu smatrati i one u kojima se na mjestu predikata nalazi glagol, ali stoji iza subjekta. Zbog toga ih isti autor opisuje kao bezglagolske rečenice kojima nedostaje spojnica.¹⁸

U nastavku ćemo dati definiciju ekvativne rečenice, te navesti njene glavne karakteristike.

Ekvativna ili imenska rečenica u arapskom jeziku je bezglagolska rečenica, rečenica bez kopule. Rečenička struktura ekvativne rečenice nije samo redanje dvaju elemenata, već se podrazumijevaju i određena formalna obilježja ovih elemenata. Bitno je naglasiti da je subjekt određen (*al – ma'rifā*) i predikat neodređen (*al – nakira*). Može se reći da se kopula u arapskom jeziku realizira kontrastom izraženim u gramatičkoj kategoriji određenosti subjekta i neodređenosti predikata.¹⁹ U ekvativnim rečenicama, subjekt je referent, ono što se identifikuje.

---

¹³ Yishai Peled, *Sentence Types and Word-Order Patterns in Written Arabic Medieval and Modern Perspectives*, Brill, Leide, Boston, 2009, str. 35.

¹⁴ Ṭaha Ḥusayn, *al- 'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 27.

¹⁵ Ṭaha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 4.

¹⁶ Ṭaha Ḥusayn, *al- 'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 27.

¹⁷ Ṭaha, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 4

¹⁸ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018. [doktorska disertacija], str. 49.

¹⁹ Amra Mulović, *Komunikacijski i stilski potencijal markiranog reda riječi u standardnom arapskom jeziku*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2016, str. 41-46.

Dakle, imenska ili ekvativna rečenica ima dva osnovna člana koja se moraju nalaziti u njenoj strukturi inače rečenica neće biti potpuna, a to su:²⁰

a) Subjekat (المُسْنَدُ إِلَيْهِ ili المُبْتَدَأُ)

b) Predikat (المُسْنَدُ لِـ or الحَبْرُ)

Subjekt ekvativne odnosno imenske rečenice je u nominativu. Predikat je također u nominativu ukoliko je u formi imenske riječi. Kada je predikat imenica, zamjenica, particip ili pridjev, on sa subjektom kongruira u rodu i broju, ali ne i u određenosti. Uglavnom je subjekt prvi član ekvativne rečenice, ali rečenica nekada može imati i inverzan red riječi kada predikat dolazi kao prvi član ekvativne rečenice.²¹

Također, bitno je spomenuti kopulu u arapskom jeziku. Najvažnije je reći da arapska imenska rečenica uglavnom ima nultu kopulu ili se u njenoj funkciji često mogu javiti lične zamjenice ili neki glagoli. Kopula je u suštini koheziono sredstvo subjekta i predikata. U svom radu *Copula in Arabic*, Ahmed Alotaibi, navodi da se u literaturi iznose različite definicije, od kojih svaka pokušava obuhvatiti prirodu kopule u svjetskim jezicima. Isti autor definira kopulu kao "glagol koji nema sadržaja, već jednostavno povezuje dvije riječi ili fraze".²² Ekvivalent kopuli u bosanskom jeziku je glagol *biti* u njegovim enklitičkim varijantama (*sam, si, je, smo, ste, su*), međutim o kopuli ćemo detaljnije govoriti nešto malo kasnije.

U arapskom jeziku, imenska rečenica je jezička struktura koja se sastoji od dvije komponente: subjekta na čijem mjestu mogu doći određena imenička fraza, pokazna, lična ili odnosna zamjenica kao i infinitivna rečenica te predikata na čijem mjestu mogu doći imeničke fraze, pridjevske fraze, prijedložne fraze, prilozi kao i cijele rečenice.²³ U nastavku ćemo govoriti o kongruenciji navedenih konstituenata, a zatim ćemo detaljnije govoriti o njima samima i mogućim formama u kojim se mogu naći ovi elementi.

---

²⁰ Amra Mulović, „Sintaksički status nepotpunih glagola u arapskom jeziku“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 50 (42), Sarajevo, 2021, str. 164.

²¹ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005., str. 59.

²² Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018. [doktorska disertacija], str. 39.

²³ Mohammed Amer Ahmed Sultan, „A Contrastive Study of Arabic and English Nominal Sentences“, *The Middle East International Journal for Social Sciences*, Vol. 4, No 1 Mar., 2022, str. 8.

2.2. KONGRUENCIJA SUBJEKTA I PREDIKATA U IMENSKOJ REČENICI

Kada je predikat imenske rečenice imenička ili pridjevska fraza, moramo napraviti distinkciju između subjekta koji pripada klasi ljudskih bića ili on sam označava ljudska bića i između subjekta koji nije takav, odnosno ne označava ljudska bića, te moramo povesti računa o vrsti kongruencije. Kada se na poziciji subjekta nađe imenica koja označava ljudsko biće u jednini, dvojini ili množini muškog ili ženskog roda onda predikat kongruira u jednini, dvojini i množini, muškog ili ženskog roda, odnosno predikat kongurira sa subjektom u kategorijama roda i broja. Kada je riječ o subjektu koji ne označava ljudsko biće u jednini onda pravila kongruiranja ostaju ista, a ukoliko se pojavi ime koje se nalazi u množini, a ne označava ljudsko biće, onda predikat mora kongruirati u jednini ženskog roda.²⁴

الْأَمْرُ ثَقِيلٌ عَلَيْهِ مُنْذُ بَابِ الْمُبْتَدَأِ²⁵

*Stvar mu je teška od samog početka.*²⁶

Iz navedenog primjera vidimo da imenica الْأَمْرُ vrši funkciju subjekta koja se nalazi u jednini muškog roda, a predikat ثَقِيلٌ kongruira sa njom u rodu, broju i padežu, a ne kongruira u određenosti što je glavna razlika između subjekta i predikata.

الزَّمِيلَانِ خَارِجَانِ.²⁷

Dva druga izlaze.

Kongruenciju u ovom primjeru vidimo kroz rod i broj, ali ne i kroz određenost. Subjekt الزَّمِيلَانِ imenica je muškog roda u dvojini te je određena, dok je predikat neodređeni paticip aktivni muškog roda u dvojini خَارِجَانِ.

²⁴ Ariel A. Bloch, *Studies in Arabic Syntax and Semantics*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1991, str. 253.

²⁵ Taha Husayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 54.

²⁶ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 49.

²⁷ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 434.

Profesori ulaze.²⁹

U ovom primjeru subjekat المُدْرِسُونَ nalazi se u pravilnoj množini muškog roda, te je određen onako kako to funkcija subjekta zahtijeva. U funkciji predikata nalazimo particip aktivni دَاخِلُونَ koji se nalazi u množini muškog roda te tako kongruira sa subjektom, s tim što je kao predikat neodređen.

فَأَمَّا أَصْوَاتُ الْفَجْرِ فَكَانَتْ فَاتِرَةً حَلْوَةً فِيهَا بَقِيَّةٌ مِنْ نَوْمٍ.³⁰

Glasovi ujutru bivali su blagi i u njima je bilo ostatka sna.³¹

U primjeru vidimo rečenicu ... أَصْوَاتُ الْفَجْرِ فَكَانَتْ فَاتِرَةً حَلْوَةً u kojoj sintagma أَصْوَاتُ الْفَجْرِ u formi genitivne veze obnaša funkciju subjekta, a imeničke fraze فَاتِرَةً i حَلْوَةً obnašaju funkciju predikata, te su se ovdje našle i kao dopune glagolu odnosno glagolskoj kopuli كَانَ. Iz tog razloga u ovom primjeru oni stoje u akuzativu, jer je to rekcija glagolske kopule كَانَ. Na ovom primjeru jasno vidimo odstupanje od standardnog pravila kongruencije, budući da se subjekt sa predikatom ne slaže u rodu, broju i padežu, jer se riječi poput imenice أَصْوَاتُ što je nepravilna množina riječi صَوْتٌ (glas), odnosno riječi koje ne označavaju razumna bića, u ovakvim situacijama kongruiraju sa predikatom u jednini ženskog roda. Iz tog razloga predikati فَاتِرَةً i حَلْوَةً javili su se u jednini ženskog roda.

²⁸ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 435.

²⁹ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 435.

³⁰ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 111.

³¹ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 110.

3. KONSTITUENTI IMENSKE REČENICE

Nakon poglavlja o kongruenciji osnovnih konstituenata imenske rečenice, subjekta i predikata, u nastavku ćemo reći u kojim formama se mogu pojaviti ovi konstituenti. U ovom poglavlju ćemo na konkretnim primjerima pokazati u kojim se sve formama mogu javiti subjekat, predikat te kopula kao osnovni konstituenti imenske rečenice.

3.1. SUBJEKT IMENSKE REČENICE

Subjekt se može pojaviti u ustaljenim konstrukcijama kao što su imenička fraza, naglašena ili nenaglašena lična zamjenica, pokazna zamjenica, odnosna zamjenica, infinitivna rečenica te cijela rečenica.³²

3.1.1. Imenička fraza u funkciji subjekta

Do sada smo imeničku frazu spominjali kako bismo uvidjeli sličnosti i razlike između imeničke fraze i imenske rečenice, no sada ćemo vidjeti kako izgledaju rečenice u kojima imenička fraza vrši funkciju subjekta.

لَمْ يَكُنْ يُقَدِّرْ هَذَا كُفْلَهُ، وَ إِنَّمَا كَانَ يَعْلَمُ يَقِينًا لَا يُخَالِطُهُ الظَّنُّ أَنَّ هَذِهِ الْقَنَاةَ عَالِمٌ آخَرَ مُسْتَقِيلٌ عَنِ الْعَالَمِ الَّذِي كَانَ يَعِيشُ

فِيهِ.³³

Ništa od svega ovoga nije naslućivao, ali je bio siguran, bez trunke sumnje, da kanal predstavlja drugi svijet, nezavisan od svijeta u kome on živi.³⁴

³² Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 602.

³³ Taha Husayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 20.

³⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 2.

U navedenom primjeru imenska rečenica هَذِهِ الْقَنَاةُ عَامٌّ آخَرَ مُسْتَقِيلٌ عَنِ الْعَالَمِ الَّذِي كَانَ يَعْيشُ فِيهِ u funkciji komplementa masdara الظَّرُّ uvedena je uvodnom rečeničkom partikulom أَنَّ a rekcija ove uvodne rečeničke partikule zahtijeva da subjekat koji se pojavi iza nje mora biti u akuzativu, što vidimo iz navedenog primjera gdje subjekat الْقَنَاةُ stoji u akuzativu, a ne u nominativu.

Klasa riječi koja uzrokuje pojavu subjekta u akuzativu umjesto u nominativu jesu uvodne rečeničke partikule, čija rekcija potvrđuje navedeno. To su: إِنَّ، أَنَّ، كَأَنَّ، لَكِنَّ، لِأَنَّ، لَيْتَ، لَعَلَّ. Kada je riječ o njihovom gramatičkom djelovanju, one se ponašaju na sljedeći način. Ove partikule, kao što smo već rekli, zahtijevaju akuzativ subjekta u formi imenske fraze u imenskoj i glagolskoj rečenici sa subjektom na njenom početku, te topika u rečenici sa tematiziranim elementom. Funkcija uvodnih rečeničkih partikula je različita. Uvodne rečeničke partikule mogu biti komplementizatori, subordinatori, koordinatori i rečenički prilozi. Npr.:

وَلَكِنَّ الدَّنْبَ لَيْسَ عَلَيْكَ وَلَا عَلَيَّ وَإِنَّمَا هُوَ عَلَيَّ أَيُّكَ³⁵

*Međutim, nismo krivi ni ti ni ja, već je kriv tvoj otac.*³⁶

Iz ovog primjera vidimo upotrebu uvodne rečeničke partikule لَكِنَّ koja je uvela adverzativnu imensku rečenicu i subjekat te adverzativne rečenice jeste imenička fraza u akuzativu الدَّنْبَ (*krivnja*), zbog rekcije uvodne rečeničke partikule لَكِنَّ.

³⁵ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 33.

³⁶ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 37.

3.1.2. Naglašena i nenaglašena lična zamjenica u funkciji subjekta

Lične zamjenice su klasa riječi koje mogu obavljati funkciju subjekta imenske rečenice što ćemo pokazati na sljedećem primjeru:

هُوَ إِذَا مَظْلُومٌ³⁷.

Znači, on je žrtva nepravde...³⁸

U ovom primjeru funkciju subjekta vrši samostalna lična zamjenica u trećem licu jednine muškog roda هُوَ (*on*).

وَهِيَ هُنَا الْأُمُّ وَالرَّوْجَةُ وَالْأُسْتَاذَةُ وَالْفَنَّانَةُ³⁹

Ona je ovdje i majka, i supruga, i majstor, i umjetnik.⁴⁰

U ovoj rečenici kao i u prethodnom primjeru, subjekt je lična zamjenica u trećem licu jednine ženskog roda هِيَ (*ona*). U ovoj rečenici imamo sve ukupno četiri predikata, koja nam može poslužiti kao odličan primjer ilustrovanja mogućnosti gramatičkog određivanja predikata u slučaju izražavanja opštih značenja. Imenice الْأُمُّ, الرَّوْجَةُ, الْأُسْتَاذَةُ, وَالْفَنَّانَةُ su predikati koji nam pokazuju opšta značenja. Iz ove rečenice mogli bismo izdvojiti četiri proste rečenice, s obzirom na postojanje četiri predikata:

وَهِيَ هُنَا الْأُمُّ.-. *Ona je ovdje majka.*

وَهِيَ هُنَا الرَّوْجَةُ.-. *Ona je ovdje supruga.*

وَهِيَ هُنَا الْأُسْتَاذَةُ.-. *Ona je ovdje majstor.*

³⁷ Taha Ḥusayn, *al-`Ayyām*, I-II, Dār al-Ma`ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 38.

³⁸ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 7.

³⁹ Nağīb Maḥfūz, *Bayna al-qaṣrayni*, Dāru al-šurūq, al-Qāhira, 2011, str. 20.

⁴⁰ Nedžib Maḥfuz, *Put između dva dvorca*, prijevod sa arapskog: Sulejman Grozdanić, Svjetlost, Sarajevo, 1990, str. 22.

وَهِيَ هُنَا الْعَنَانَةُ. - Ona je ovdje umjetnik.

U sljedećem primjeru navest ćemo rečenicu u kojoj funkciju subjekta ima nenaglašena lična zamjenica ispred koje stoji uvodna rečenička partikula u funkciji rečeničkog priloga.

إِنَّكَ كَاذِبٌ.⁴¹

Ti lažeš!⁴²

Iz navedenog primjera možemo vidjeti uvođenje nenaglašene lične zamjenice u obliku pronominalnog sufiksa pomoću uvodne rečeničke partikule إِنَّ. Iza uvodne rečeničke partikule nalazi se pronominalni sufiks za drugo lice jednine muškog roda, tj. nenaglašena lična zamjenica, te imenička fraza كَاذِبٌ koja vrši funkciju predikata. S tim možemo zaključiti, da uvodne rečeničke partikule إِنَّ, إِنَّ, لَكِنَّ, إِنَّ, أَنْ mogu uvesti subjekat u formi nenaglašene lične zamjenice.

3.1.3. Pokazna zamjenica u funkciji subjekta

Također, funkciju subjekta mogu vršiti i pokazne zamjenice, što vidimo iz sljedećeg primjera:

هَؤُلَاءِ هُمُ الْعُلَمَاءُ.⁴³

To je ta ulema, ti učenjaci!⁴⁴

U navedenom primjeru, funkciju subjekta vrši pokazna zamjenica u obliku trećeg lica množine muškog roda هَؤُلَاءِ, prevedena nereferentnom zamjenicom *to*.

⁴¹ Ṭaha Ḥusayn, *al-ʿAyyām*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 55.

⁴² Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998, str. 15.

⁴³ Ṭaha Ḥusayn, *al-ʿAyyām*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 72

⁴⁴ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 16.

3.1.4. Odnosna zamjenica u funkciji subjekta

Odnosne zamjenice مَنْ، مَا، أَيُّ، آيَةٌ، الَّذِي الَّتِي: (u jednini) الْمَوْضُولاتُ⁴⁵

أَخْرِجْ مَا فِي جَيْبِكَ!⁴⁶

*Izvadi ono što ti je u džepu!*⁴⁷

3.1.5. Rečenica u funkciji subjekta

U funkciji subjekta imenske rečenice javljaju se dva tipa rečenica. Prvi tip je infinitivna rečenica, zamjenljiva infinitivom, tj. verbatimnom ili glagolskom imenicom (masdar) u arapskom jeziku, ali je ona većeg intenziteta nego on. Pred njom je veznik أَنْ i glagol iza njega u konjunktivu.⁴⁸

أَنْ تَطْلُبُوا الْعِلْمَ فَرِيضَةٌ عَلَيْكُمْ⁴⁹

Dužnost vam je da tražite nauku.

Subjektat u formi rečenice može se zamjeniti infinitivom, tj. verbatimnom imenicom:

طَلْبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَيْكُمْ⁵⁰

Traženje nauke vaša je dužnost.

---

⁴⁵ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 241.

⁴⁶ Ibid, str. 602.

⁴⁷ Ibid, str. 602.

⁴⁸ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1998, str. 603.

⁴⁹ Ibid, str. 603.

⁵⁰ Ibid, str. 603.

Iz ovog primjera, vidimo da imenička fraza طَلَبُ الْعِلْمِ u formi genitivne veze vrši funkciju subjekta.

U funkciji subjekta također mogu biti i rečenice koje su uglavnom uvedene uvodnom rečeničkom partikulom أَنَّ iza predikata u formi neodređene pridjevske riječi ili prijedložne fraze, što možemo vidjet na sljedećem primjeru u kojem je predikat neodređeni pridjev:

صَحِيحٌ أَنْ الْأَجْرَةَ مُنْخَفِضَةٌ.⁵¹

Tačno je da je rata bila niska.

3.2. PREDIKAT IMENSKE REČENICE

Predikat imenske rečenice stoji u nominativu ukoliko je riječ o imeničkoj ili pridjevskoj frazi. Imenska rečenica može imati više predikata. Oni se u njoj nižu jedan za drugim naporedo sa ili bez veznika odnosno sindetski ili asindetski, ali uglavnom je njihovo vezanje asindetsko:

أَمَّا وَجْهُهُ مُسْتَطِيلٌ الْهَيْئَةَ مُكْتَنِزٌ الْأَدِيمِ قَوِيٌّ التَّعْبِيرِ وَاضِحٌ الْمَلَامِحِ⁵²

Lice mu je bilo izduženo, zategnutog tena, izražajnih i upečatljivih crta.⁵³

U navedenom primjeru, vidimo da je riječ وَجْهٌ muškog roda, u jednini u nominativu, te određena pronominalnim sufiksom, te se iza nje nižu predikati koji su u skladu s pravilima kongruencije muškog roda, u jednini i nominativu: مُسْتَطِيلٌ الْهَيْئَةَ, مُكْتَنِزٌ الْأَدِيمِ, قَوِيٌّ التَّعْبِيرِ, وَاضِحٌ

⁵¹ Elsaid Badawi et. al., *Modern Written Arabic. A Comprehensive Grammar*, Routledge, London and New York, 2004, str. 604.

⁵² Nağīb Maḥfūz, *Bayna al-qaşrayni*, Dâru al-şurûq, al-Qāhira, 2011, str. 12.

⁵³ Nedžib Maḥfuz, *Put između dva dvorca*, prijevod sa arapskog: Sulejman Grozdanić, Svjetlost, Sarajevo, 1990, str. 13.

المَلَامِح. Bitno je naglasiti da se navedeni predikati nalaze u formi kvazigenitivne veze, tj. prvi član konstrukcije je pridjevska riječ.

Kao što smo i ranije rekli, kada je predikat imenica, zamjenica ili pridjev, on sa subjektom kongruira u rodu i broju, ali ne i u određenosti.

Predikat je ponajviše indeterminirano ime, uglavnom u nominativu. No, ako je predikat ipak determiniran ispred njega dolazi lična zamjenica (rastavljena), da se predikat ne bi shvatio kao atribut imenice u funkciji subjekta. Ta zamjenica se u ovom slučaju naziva disjunktivna ili ضَمِيرُ الْفَصْلِ.

Kad su i subjekt i predikat imenske rečenice određeni, prijelaz s određenog subjekta na određeni predikat više nije jasno označen, pa se obično odvajaju već spomentom disjunktivnom zamjenicom, tj. zamjenicom koja razlikuje predikate od atributa subjekta, i često se pogrešno naziva kopulom u zapadnim izvorima.

وَلَكِنَّ لَوْنًا مِنَ الرَّشْوَةِ حَاصًّا كَانَ يَعْجِبُهُ وَ يَفْتِنُهُ, وَ يُشَجِّعُهُ عَلَى أَنْ يَهْمَلَ وَاجِبَهُ أَشْنَعَ إِهْمَالٍ, وَ هَذَا اللَّوْنُ هُوَ الْقَصَصُ وَ الْحِكَايَاتُ وَ الْكُتُبُ⁵⁴

Ali jedna posebna vrsta mita dopadala mu se i očaravala ga toliko da se ohrabrivao da na najružniji način zanemaruje svoju dužnost: to su bile priče, legende i knjige.⁵⁵

Iz navedenog primjera ćemo izdvojiti imensku rečenicu وَالْقَصَصُ وَالْحِكَايَاتُ وَ هَذَا اللَّوْنُ هُوَ u kojoj je subjekt اللَّوْنُ rastavljen disjunktivnom zamjenicom هُوَ iza koje slijede tri predikata koja su određena i sindetski povezana: الْقَصَصُ وَالْحِكَايَاتُ وَ الْكُتُبُ.

Uz pokazne zamjenice gotovo se uvijek koristi disjunktivna zamjenica kako bi se mogli razlikovati subjekt i predikat.

⁵⁴ Taha Ḥusayn, *al-ʿAyyām*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 50.

⁵⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 10.

To je *ta ulema, ti učenjaci*⁵⁷

Subjekt rečenice je pokazna zamjenica هَؤُلَاءِ, iza koje dolazi disjunktivna zamjenica u trećem licu množine muškog roda هُمْ i iza nje određeni predikat, imenica u nominativu nepravilne množine muškog roda الْعُلَمَاءُ.

Nakon što smo spomenuli da imenska rečenica može imati više predikata u nastavku ćemo navesti šta se sve može javiti u funkciji predikata. U ustaljenim kombinacijama predikat se može javiti u sljedećim funkcijama:⁵⁸

3.2.1. Imenička fraza u funkciji predikata

Kao što se mogla naći u funkciji subjekta, imeničku frazu također često nalazimo i u funkciji predikata, što možemo vidjeti iz sljedećih primjera:

وَلَمْ يَكُنْ يُقَدِّرُ أَنَّ الْمَاءَ يَنْقَطِعُ مِنْ حِينِ إِلَى حِينٍ عَنْ هَذِهِ الْقَنَاةِ، فَإِذَا هِيَ حَفْرَةٌ مُسْتَطِيلَةٌ يُعْبَثُ فِيهَا الصَّبْيَانُ،
وَيَبْحَثُونَ فِي أَرْضِهَا الرُّحُوعَ عَمَّا تَخْلُفُ مِنْ صِعَارِ السَّمَكِ⁵⁹.

*Nije ni slutio da je, s vremena na vrijeme, kanal presušivao pretvarajući se u dugački rov gdje su se zabavljala djeca, tražeći po mekanom dnu uginule ribice.*⁶⁰

⁵⁶ Taha Ḥusayn, *al-`Ayyām*, I-II, Dār al-Ma`ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 72.

⁵⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 16.

⁵⁸ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 430.

⁵⁹ Taha Ḥusayn, *al-`Ayyām*, I-II, Dār al-Ma`ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 20.

⁶⁰ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 2.

Iz navedenog primjera izdvojit ćemo imensku rečenicu *حَفْرَةٌ مُسْتَطِيلَةٌ... هِيَ* iz koje vidimo da je subjekat lična zamjenica u trećem licu jednine ženskog roda *هِيَ* iza koje slijedi imenička fraza sa upravnom imenicom *حَفْرَةٌ* (*rov*) i atributima *مُسْتَطِيلَةٌ* (*dugačak*) i dvije koordinirane odnosne rečenice.

لَمْ يَكُنْ يُقَدِّرْ هَذَا كُلَّهُ، وَ إِنَّمَا كَانَ يَعْلَمُ يَقِينًا لَا يُخَالِطُهُ الظَّنُّ أَنَّ هَذِهِ الْقَنَاةَ عَالَمٌ آخَرَ مُسْتَقِيلٌ عَنِ الْعَالَمِ الَّذِي كَانَ يَعِيشُ فِيهِ⁶¹...

*Ništa od svega ovoga nije naslućivao, ali je bio siguran, bez trunke sumnje, da kanal predstavlja drugi svijet, nezavisan od svijeta u kome on živi*⁶².

U navedenom primjeru izdvojit ćemo rečenicu *أَنَّ هَذِهِ الْقَنَاةَ عَالَمٌ آخَرَ مُسْتَقِيلٌ عَنِ الْعَالَمِ الَّذِي كَانَ* gdje je imenska rečenica uvedena uvodnom rečeničkom partikulom *أَنَّ* iza koje dolazi subjekat *الْقَنَاةَ*, nakon kojeg slijedi modificirana imenička fraza *عَالَمٌ آخَرَ مُسْتَقِيلٌ عَنِ الْعَالَمِ الَّذِي كَانَ* koja vrši funkciju predikata.

3.2.2. Naglašena lična zamjenica u funkciji predikata

Funkciju predikata također može vršiti i samostalna lična zamjenica, što vidimo iz primjera kojeg smo naveli iz gramatike autora Teufika Muftića. Lična zamjenica trećeg lica muškog roda *هُوَ* u primjeru je prevedena pokaznom zamjenicom *taj*.

⁶¹ Ṭaha Ḥusayn, *al 'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 20

⁶² Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 2

Ja sam taj.

3.2.3. Pokazna zamjenica u funkciji predikata

Pokazne zamjenice također mogu biti i u funkciji predikata kao što su bile i u funkciji subjekta, što možemo vidjeti iz sljedećeg primjera.

هُوَ ذَاكَ!⁶⁴

To je to!⁶⁵

Iz navedenog primjera vidimo da pokazna zamjenica ذَاكَ u ovoj rečenici vrši funkciju predikata.

3.2.4. Prilog u funkciji predikata

Prilog u funkciji predikata se najčešće nalazi kada imenska rečenica ima inverzan red riječi, odnosno na prvom mjestu je predikat a na drugom subjekat, o čemu ćemo detaljnije govoriti malo kasnije.

فَهُنَاكَ الصَّبَاحُ وَالْعِشَاءُ، وَهُنَاكَ الصَّحِيحُ وَالْعَجِيجُ، وَهُنَاكَ الصُّوْضَاءُ الَّتِي لَمْ يَكُنْ يَضَعُ لَهَا حَدًّا إِلَّا تَهْوِضَ الشَّيْخِ مِنْ سَرِيرِهِ، وَدَعَاؤُهُ بِالْأَبْرِيقِ لِيَتَوَضَّأَ⁶⁶.

⁶³ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 603

⁶⁴ Vincente Cantarino, *Syntax of Modern Arabic Prose-The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974, str. 18.

⁶⁵ Ibid, str. 18.

⁶⁶ Taha Husayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 19

Nakon toga nastajali su žamor, pjevanje i galama, koji bi se smirivali tek kada bi šejh ustao iz kreveta i zatražio ibrik da uzme abdest.⁶⁷

U ovom primjeru rečenica koja u sebi sadrži tri sindetski vezane imenske rečenice od kojih svaka počinje prilogom هُنَاكَ koji vrši funkciju predikata, a svaka konstrukcija koja je došla iza njega vrši funkciju subjekta. Također, u ovom primjeru možemo vidjeti da prijevod nije doslovan prijevod priloga هُنَاكَ koji se često prevodi glagolom *postojati*, te je zanimljivo da je u prevodu na bosanski jezik ovaj prilog u primjeru preveden glagolom *nastajati*, što znači da neke imenske rečenice u prevodu na bosanski jezik mogu biti prevedene glagolskim rečenicama.

3.2.5. Pridjevska fraza u funkciji predikata

Pridjevi kao vrsta riječi često se nalaze u funkciji predikata, što vidimo u sljedećim primjerima:

وَكَانَ الشَّيْخُ يُحِبُّ: "دَعَهُ يَلْعَبُ إِنَّهُ صَغِيرٌ".⁶⁸

...a šejh odgovori: „Pusti ga da se igra, još je *malen*“.⁶⁹

U navedenom primjeru, pridjev صَغِيرٌ prijevodnog ekvivalenta *malen* u ovoj rečenici vrši funkciju predikata. Subjektat je nenaglašena lična zamjenica u formi pronominalnog sufiksa za treće lice jednine muškog roda koji je spojen sa uvodnom rečeničkom partikulom إِنَّ.

Također možemo navesti primjer za komparativ koji se nalazi u funkciji predikata, što je česta pojava.

وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ.⁷⁰

⁶⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 2

⁶⁸ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 36

⁶⁹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 7

⁷⁰ Kur'an, 5:50.

A ko je od Allaha bolji sudija narodu koji čvrsto vjeruje?

3.2.6. Particip u funkciji predikata

U funkciji predikata mogu se naći i derivirana imena, kao što su particip aktivni i pasivni, što vidimo u narednom primjeru:

وَصَاحِبُنَا جَالِسٌ يَسْمَعُ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ كَمَا كَانَ يَسْمَعُ فِي آخِرِ النَّهَارِ⁷¹.

Naš prijatelj bi sjedio i slušao u početku noći isto onako kako je slušao pri kraju dana⁷².

U navedenom primjeru imenička fraza, izvedeno ime, odnosno particip aktivni جَالِسٌ (*onaj koji sjedi*), vrši funkciju predikata u ovoj rečenici. Particip aktivni se u ovakvim rečenicama često prevodi finitnim glagolskim oblikom (*on sjedi*).

3.2.7. Prijedložna fraza u funkciji predikata

Prijedložna fraza je konstrukcija koja se sastoji od upravnog člana tj. prijedloga koji zahtijeva genitiv, i zavisnog člana tj. komplementa upravnog člana u genitivu, koji može biti imenica, upitna, pokazna ili odnosna zamjenica, pridjev, prilog, pronominalni sufiks, ali i cijela rečenica. Prijedložna fraza u arapskom jeziku može imati funkciju subjekta i predikata imenske rečenice, modifikatora glagola ili imenice, komplementa, dopune, atributa, personalizatora unipersonalnih glagola itd., ali mi ćemo trenutno navesti primjer prijedložne fraze koja je u funkciji predikata.⁷³

⁷¹ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 30

⁷² Taḥa Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 5

⁷³ Ron Buckley, *Modern Literary Arabic. A Reference Grammar*, Librairie du Liban Publishers. s.a., str. 272-274.

*On je na univerzitetu.*⁷⁵

U navedenom primjeru vidimo da je prijedložna fraza فِي الْجَامِعَةِ u ovoj rečenici u funkciji predikata.

3.2.8. Rečenica u funkciji predikata

S obzirom da je upotreba uvodnih rečeničkih partikula u arapskom jeziku česta, često nalazimo i cijele rečenice u funkciji predikata.

أَلْحَقُّ أَنَّهُ كَانَ سَعِيدًا فِي هَذِهِ الْأَيَّامِ⁷⁶

*Zaista, bio je sretan tih dana.*⁷⁷

U navedenom primjeru rečenica koja je uvedena uvodnom rečeničkom partikulom أَنَّ vrši funkciju predikata ove rečenice dok je imenička fraza أَلْحَقُّ (*istina*) subjekat rečenice.

No, mi ćemo u nastavku ponuditi naš prevod kroz koji bismo jasnije shvatili ovaj primjer gdje je cijela rečenica u funkciji predikata, odnosno rečenica *da je tih dana bio sretan*.

Istina je da je tih dana bio sretan.

Nakon što smo rekli nešto više o subjektu i predikatu imenske rečenice u arapskom jeziku, te sintaksičkim konstrukcijama koje mogu vršiti funkciju subjekta i predikata imenske rečenice, u narednom potpoglavlju govorit ćemo u kopuli u arapskom jeziku te ćemo navesti klasifikaciju ovog konstituenta imenske rečenice prema arapskim gramatičarima.

⁷⁴ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 280.

⁷⁵ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 230.

⁷⁶ Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 58.

⁷⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 12.

3.3. KOPULA U ARAPSKOM JEZIKU

Kao što smo ranije naveli, za kopulu se u literaturi navode različite definicije od kojih svaka pokušava obuhvatiti prirodu kopule u svjetskim jezicima. Alotaibi navodi da Brown i Miller definiraju kopulu kao "glagol koji nema sadržaja, već jednostavno povezuje dvije riječi ili fraze".⁷⁸ Ekvivalent kopuli u bosanskom jeziku je glagol *biti* u njegovim enklitičkim varijantama (*sam, si, je, smo, ste, su*). U modernom arapskom jeziku za kopule se uzimaju samo glagoli كَانَ i لَيْسَ. Ostali glagoli su nepunoznačni ili nepotpuni glagoli (كَانَ وَ أَخْوَانُهَا) poput glagola بَاتَ , أَصْبَحَ , أَمْسَى , صَارَ , مَا دَامَ i مَا زَالَ.⁷⁹

Kada je riječ o vrstama kopula, one se dijele prema kopularnim rečeničnim strategijama koje se koriste za dobivanje kopularnih rečenica. S gramatičkog gledišta, zagovaraju se tri strategije, a to su: nulta kopula, pronominalna kopula i glagolska kopula.⁸⁰

3.3.1. Nulta kopula

U ovoj strategiji, kopula se ne pojavljuje u rečenici. Drugim riječima, nema izraženog glagolskog elementa, već se u strukturi rečenice javljaju samo subjekat i predikat. Takva se rečenica u tradicionalnoj gramatici naziva imenska rečenica.

Upotreba imenske rečenice, međutim, ograničena je na jedan kontekst, tj. koristi se u sadašnjem indikativnom kontekstu. Dakle, nepostojanje kopule u kopularnoj rečenici znači da je rečenica u prezentnom indikativnom kontekstu.

Za razliku od strategije glagolske kopule o kojoj ćemo kasnije, strategija nulte kopule, ne koristi nijedan izraženi glagolski element kao što je glagol كَانَ. Korištenje ove strategije uzrokuje

---

⁷⁸ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018, [doktorska disertacija], str. 42.

⁷⁹ Ibid, str. 42.

⁸⁰ Ibid, str. 44.

neke sintaktičke učinke. Prvo, iz upotrebe ove strategije slijedi da se kopula možda neće pojaviti u sadašnjem indikativnom obliku. Takvo ograničenje uzrokuje negramatičnost, što znači da je nemoguće i neispravno reći, kako autor navodi:

81 يَكُونُ الرَّجُلُ مَرِيضٌ

Gramatički ispravna verzija bila bi: الرَّجُلُ مَرِيضٌ-Čovjek je bolestan.

U radu *On the Syntax of Zero Copular Constructions in Standard Arabic*, Naser Alhorais navodi da se u arapskom jeziku mogu uočiti dva tipa kopularnih konstrukcija: nulta kopularna konstrukcija "bezglagolske rečenice", u kojima je obavezan nedostatak izraženog oblika kopule sadašnjeg vremena, dok je prisustvo kopule za sva ostala vremena potrebno, pa tako navodi primjere kako bi ukazao na razliku. Izvorna rečenica bi bila حَالِدٌ مُعَلِّمٌ-Halid je učitelj.⁸²

To znači da je on trenutno učitelj, te imenska rečenica izražava sadašnje vrijeme. Negramatički i neispravno bi bilo reći حَالِدٌ يَكُونُ مُعَلِّمٌ kako bi se izrazilo vrijeme kada je Halid učitelj, dok je u rečenicama kojima želimo iskazati prošlo i buduće vrijeme potrebno dodati glagolsku kopulu koja će iskazivati vrijeme.

Bitno je naglasiti da se u rečenicama sa nultom kopulom ne može izostaviti subjekt, kao što se može izostaviti u rečenicama sa glagolskom kopulom, jer bi se onda rečenica smatrala nepotpunom. Ukoliko je subjekt izostavljen, tada nam ostaje riječ koja sama ne može biti rečenica.⁸³

---

⁸¹ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018, [doktorska disertacija], str. 49.

⁸² Naser Al-Horais, „On the Syntax of Zero Copular Constructions in Standard Arabic“, *Arts and Humanities*, Vol. 29(7), Saudijska Arabija, 2021, str. 4.

⁸³ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018, [doktorska disertacija], str. 52.

3.3.2. Pronominalna kopula

Druga strategija koja se navodi je pronominalna kopula. U ovoj se strategiji umjesto glagolske kopule pojavljuje se lična zamjenica.⁸⁴ Alotaibi prenosi tvrdnju da postoje dokazi koji podupiru pretpostavku da se lična zamjenica ponaša kao kopula. Prvi dokaz je da se zamjenica pojavljuje samo u kontekstu sadašnjeg vremena u kojem nedostaje glagolska kopula, te se ne pojavljuje sa perfektom ili futurumom iz razloga što se zamjenica i glagolska kopula ne mogu zajedno pojavljivati u istoj rečenici jer bi rečenica postala negramatična.

Međutim, u modernom standardnom jeziku, zamjenica se može pojaviti zajedno s glagolskom kopulom. To bi mogao biti dokaz da zamjenica nije spojnica, jer nemoguće je imati dva oblika kopule u jednoj jednostavnoj rečenici. Glavna razlika između pronominalne i glagolske kopule je ta što je komplement u pronominalnoj kopuli u nominativu, a u glagolskoj kopuli komplement je u akuzativu.⁸⁵ Za ovu strategiju, odnosno pronominalnu kopulu možemo iskoristiti već spomenuti primjer iz korpusa:

هَؤُلَاءِ هُمُ الْعُلَمَاءُ⁸⁶

To je ta ulema, ti učenjaci⁸⁷

Iz navedenog primjera vidimo da u suštini spomenuta disjunktivna zamjenica, odnosno zamjenica razdvajanja u ovakvim rečenicama predstavlja pronominalnu kopulu. U ovom primjeru to je lična zamjenica za treće lice množine muškog roda هُمُ.

⁸⁴ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018, [doktorska disertacija], str. 52.

⁸⁵ Alharbi, Bader, „The Pronominal Element in Arabic Copular Clauses“, *International Journal of English Linguistics*, Vol. 10, No. 4; Canadian Center of Science and Education, 2020, str. 9

⁸⁶ Taha Husayn, *al-'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 72.

⁸⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 16.

3.3.3. Glagolska kopula

Glagolskim kopulama u arapskom jeziku smatraju se glagoli كَانٌ i لَيْسَ. Glagolske kopule imaju rekaciju kao što to imaju prijelazni glagoli, kao što je npr. glagol كَتَبَ.

Glagol كَانٌ i drugi nepotpuni glagoli istog tipa imaju potpunu konjugaciju u perfektu i imperfektu. Kopula je nulta ukoliko imenska rečenica izražava sadašnje vrijeme, dok se za izražavanje prošlog i budućeg vremena upotrebljava semikopulativni glagol كَانٌ (biti).⁸⁸

Kao na primjer rečenica كَانٌ حَالِدٌ هُنَا الْأَمْسَ koja nije ispravna jer se imenskom rečenicom bez nepotpunog glagola ne može izraziti prošlo vrijeme. Ekvivalent ove rečenice u bosanskom jeziku glasilo bi *Halid je ovdje jučer*, što se u samoj suštini može razumjeti, ali je gramatički netačno. Stoga se ovoj rečenici mora dodati glagol كَانٌ u prošlom vremenu, te će rečenica glasiti كَانٌ حَالِدٌ هُنَا الْأَمْسَ u prevodu *Halid je bio ovdje jučer*. Kao primjer za strategiju izražavanja glagolske kopule navest ćemo:⁸⁹

كَانَ أَبُوهُا حَمَّارًا ثُمَّ أَصْبَحَ تَاجِرًا مُشْرِئًا⁹⁰

*Otac joj je u početku bio gonič magaraca, a zatim je postao imućan trgovac.*⁹¹

Imenička fraza أَبُوهُا u ovoj rečenici vrši funkciju subjekta dok konstrukcija كَانٌ حَمَّارًا vrši funkciju predikata koji je sastavljen od nepotpunog glagola كَانٌ i imenice حَمَّار u akuzativu što je

⁸⁸ Amra Mulović, *Komunikacijski i stilski potencijal markiranog reda riječi u standardnom arapskom jeziku*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2016, str. 41-46.

⁸⁹ ‘Abbās Ḥasan, *al-Naḥw al-Wāfi*, Dār al-Ma‘ārif bi Miṣr, al-Ṭab‘a al-ṭāliṭa, 1974, str. 20.

⁹⁰ Ṭaha Ḥusayn, *al-‘Ayyam*, I-II, Dār al-Ma‘ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 51.

⁹¹ Taha, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str.11.

rekcija koju zahtijeva glagol كَانَ . U istoj rečenici imamo i primjer za nepotpuni glagol -أَصْبَحَ postati, koji se također odnosi na subjekt أَبُوهَا a koji iza sebe ima imeničku frazu u akuzativu sastavljenu od imenice تَاجِر (trgovac) i atributa مُثْرِي (bogat), koji sa imenicom kongruira u rodu, broju, padežu i neodređenosti.

Isto se odnosi i na rečenicu koja bi izražavala budućnost. Naser Al-Horais navodi primjer rečenice حَالِدٌ هُنَا غَدًا čiji bi prevodni ekvivalent na bosanskom jeziku glasio *Halid je ovdje sutra*. I ova rečenica bi se mogla razumjeti, ali je također gramatički netačna, kako na arapskom tako i na bosanskom jeziku. Stoga će se ona upotpuniti glagolom كَانَ ali u obliku za buduće vrijeme tj. سَيَكُونُ, pa će rečenica glasiti حَالِدٌ هُنَا غَدًا سَيَكُونُ što prevodimo kao: *Halid će biti ovdje sutra*.⁹²

Glagol كَانَ u svom obliku za buduće vrijeme upotpunio je ovu rečenicu, te tako dodao kopulu koja je na bosanski jezik prevedena futurom glagola biti (a koji se smatra ekvivalentom arapske kopule u bosanskom jeziku): *Halid će biti sutra ovdje*.

Glagolske kopule se razlikuju od standardnih glagola jer imaju varijaciju posebnih mogućih komplementa. Komplementi glagolskih kopula mogu biti imenička i pridjevska fraza u akuzativu, glagol u indikativu prezenta i prijedložna fraza.⁹³

Sve što je rečeno za glagolsku kopulu كَانَ odnosi se i na glagolsku kopulu لَيْسَ. Glagol لَيْسَ koristi se isključivo u perfektu, tj. defektivan je glagol (الْجَامِدُ) i služi za izražavanje negacije imenske rečenice.⁹⁴ Ovaj glagol prema ranije navedenom također spada u grupu glagola koji se

⁹² Naser Al-Horais, „On the Syntax of Zero Copular Constructions in Standard Arabic“, *Arts and Humanities*, Vol. 29(7), Saudijska Arabija, 2021, str. 4.

⁹³ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018, [doktorska disertacija], str. 54.

⁹⁴ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018, [doktorska disertacija], str. 54.

smatraju glagolskom kopulom i koristi se za negaciju imenske rečenice⁹⁵, što možemo vidjeti iz sljedećeg primjera:

وَيُؤَكِّدُ لَهُ أَنَّهُ لَيْسَ مُسْتَعِدًّا.⁹⁶

*I uvjerava ga da nije spreman.*⁹⁷

U navedenom primjeru imenska rečenica uvedena je uvodnom rečeničkom partikulom اَنَّ uz koju je vezan pronominalni sufiks za treće lice jednine muškog roda, koji u ovoj rečenici vrši funkciju subjekta. Konstrukcija لَيْسَ مُسْتَعِدًّا u ovoj rečenici vrši funkciju predikata, gdje u suštini defektivni glagol لَيْسَ ima funkciju glagolske kopule, a imenička fraza مُسْتَعِدًّا funkciju predikata. Vidimo također da glagolska kopula لَيْسَ ima rekciju budući da zahtijeva akuzativ imeničke fraze u funkciji predikata.

Glagoli u značenju glagola *biti*, *postati* i *ostati* u arapskom jeziku imaju poseban status. Po svom sintaksičkom djelovanju sličje jedan drugome i svrstavaju se u istu klasu glagola كَانْ وَ أَحْوَاثُهَا . Subjekt ove skupine nepotpunih glagola uglavnom je u nominativu. Ovi glagoli su: glagoli postajanja: بَقِيَ, ظَلَّ, مَا زَالَ, مَا دَامَ trajanja بَاتَ, أَصْبَحَ, صَارَ .⁹⁸

وَلَا بُدَّ مِنْ صَبْرٍ طَوِيلٍ وَإِحْتِمَالٍ كَثِيرٍ مِنَ الْجُهْدِ، فَبَيْنَ هَؤُلَاءِ النَّاسِ وَبَيْنَ حَسَنِ الدَّقِ وَقَتِّ مَا زَالَ طَوِيلًا⁹⁹

*Potrebno je dugo strpljenje i puno izdržljivosti, jer između ovih ljudi i dobrog ukusa postoji još dosta vremena.*¹⁰⁰

⁹⁵ William Wright, *A Grammar of the Arabic language*, New Impression, Libanon, 1996, str. 104.

⁹⁶ Taha Husayn, *al 'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 365.

⁹⁷ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Nijaz Dizdarević, Svjetlost, Sarajevo, 1979., str. 148.

⁹⁸ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005., str. 634-640.

⁹⁹ Taha Husayn, *al 'Ayyām*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str.351 .

¹⁰⁰ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Nijaz Dizdarević, Svjetlost, Sarajevo, 1979., str. 298

Iz primjera možemo vidjeti upotrebu nepotpunog glagola مَا زَالَ u imenskoj rečenici, u kojoj je subjekat inkorporiran u obliku glagola, a odnosi se na spomenutu imenicu وَقْتُ (vrijeme). Glagol مَا زَالَ u ovom slučaju je glagolska kopula, a pridjev طَوِيلًا imenski predikat koji stoji u akuzativu kojeg zahtijevaju nepotpuni glagoli.

Na kraju možemo zaključiti da u suštini postoje tri strategije vezane za kopulu koje se koriste u kopularnim rečenicama u modernom standardnom arapskom jeziku, a to su nulta, pronominalna i glagolska kopula. U sljedećem potpoglavlju o kopuli govorit ćemo više o kopularnim klauzama u modernom standardnom arapskom jeziku.

3.3.4. Kopularne klauze u modernom standardnom arapskom jeziku

U radu *Copula in Arabic*, Ahmad S. Alotaibi govori i o kopularnim klauzama u arapskom jeziku. Ovaj autor preuzima četverosmjernu klasifikaciju kopularnih klauzula i dijeli ih na: ekvativne, predikacijske, specifikacijske i identifikacijske klauze.¹⁰¹

Ekvativne klauze izjednačavaju dva elementa u rečenici. To jest, oni pokazuju da su dva elementa identična. Na primjer, pokazuje da su subjekt i predikat identični.

هُوَ عَلَى كُلِّ حَالٍ عَالِمٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْأَزْهَرِ، هُوَ قَاضِي الشَّرْعِ¹⁰²

*U svakom slučaju, bio je jedan od azharskih učenih ljudi, a uz to bio je šerijatski kadija.*¹⁰³

¹⁰¹ Ahmad S. Alotaibi, *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018. [doktorska disertacija], str. 18

¹⁰² Ṭaha Ḥusayn, *al-'Ayyam*, I-II, Dār al-Ma'ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 64.

¹⁰³ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 14.

Iz navedenog primjera sintagme *هُوَ قَاضِي الشَّرْعِ* i *هُوَ عَالِمٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْأَزْهَرِ* govore nam da je u rečenici riječ o istoj osobi, odnosno da je ta osoba u isto vrijeme i *jedan od azharskih učenih ljudi*, ali je i *šerijatski kadija*.

Predikacijska klauza po Alotaibiju je klauza u kojoj predikat opisuje svojstvo subjekta, što vidimo u sljedećem primjeru:

كَانَ أَبُوهَا حَمَارًا ثُمَّ أَصْبَحَ تَاجِرًا مُثْرِيًا¹⁰⁴

*Otac joj je u početku bio gonič magaraca, a zatim je postao imućan trgovac.*¹⁰⁵

Predikat *حَمَارًا* (*gonič magaraca*) i *تَاجِرًا مُثْرِيًا* (*imućan trgovac*) opisuju subjekt ove rečenice, imeničku frazu *أَبُوهَا* (*njen otac*).

Sljedeća klauza je specifikacijska klauza, klauza koja informiše ili specificira ko je ili šta je referent. U takvim rečenicama, drugi element može biti vlastita imenica, zamjenica ili definitivni opis, dok je prvi element uvijek određeni opis.¹⁰⁶

الْقَاضِي عَالِمٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْأَزْهَرِ، أَكْبَرُ مِنْ أُخِيهِ الْأَزْهَرِيِّ¹⁰⁷.

*Kadija bijaše, također, jedan od učenjaka Azhara, veći znalac nego dječakov brat Azharovac*¹⁰⁸

U navedenom primjeru sintagma *عَالِمٌ مِنْ عُلَمَاءِ الْأَزْهَرِ* se u rečenici pojavljuje kao specifikacija imeničke fraze *الْقَاضِي*, što je i definitivni opis ove imeničke fraze.

¹⁰⁴ Ṭaha Ḥusayn, *al-ʿAyyam*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 51.

¹⁰⁵ Ṭaha, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str.11.

¹⁰⁶ Bader Yousef Al-Harbi, *The Syntax of Copular Clauses in Arabic*, University of Wisconsin Milwaukee, 2017. [doktorska disertacija]. str. 71.

¹⁰⁷ Ṭaha Ḥusayn, *al-ʿAyyam*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 64.

¹⁰⁸ Ṭaha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 14.

Identifikacijska klauza je klauza koja izražava odnos identiteta između dva izraza. Konkretno, klauza identiteta izjednačava referente dvije determinirane fraze. Klauza o identitetu je tipično sastavljena od dvije određene imeničke fraze, dvije zamjenice ili kombinacije ovih elemenata. Dvije determinirane fraze u svakoj klauzi označavaju istu osobu, pa se stoga ove klauze nazivaju klauzama identiteta.¹⁰⁹

¹¹⁰ هَؤُلَاءِ هُمُ الْعُلَمَاءُ

*To je ta ulema, ti učenjaci.*¹¹¹

U nastavku ćemo govoriti više o redosljedu konstituenata unutar imenske rečenice.

---

¹⁰⁹ Bader Yousef Al-Harbi, *The Syntax of Copular Clauses in Arabic*, University of Wisconsin Milwaukee, 2017. [doktorska disertacija]. Str. 72.

¹¹⁰ Ṭaha Ḥusayn, *al-ʿAyyam*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1996, str. 72.

¹¹¹ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 16.

4. REDOSLIJED KONSTITUENATA U IMENSKOJ REČENICI

Poredak glavnih dijelova imenske rečenice može biti:

- a) Neutralan sa subjektom na početku
- b) Inverzan kada je subjekt iza predikata

Inverzne kombinacije konstituenata su slučajevi u kojima se predikat imenske rečenice pojavljuje ispred subjekta. Tada se subjekt može pojaviti u formi imenice ili odnosne rečenice, dok je predikat u formi prijedložne fraze ili neko ime.¹¹²

Kada je predikata više onda je dopušten samo neutralni poredak kao u primjerima:

أَمَّا وَجْهُهُ مُسْتَطِيلٌ الْهَيْئَةَ مُكْتَنِرٌ الْأَدِيمِ قَوِيٌّ التَّعْبِيرِ وَاضِحٌ الْمَلَامِحِ¹¹³

*Lice mu je bilo izduženo, zategnutog tena, izražajnih i upečatljivih crta.*¹¹⁴

Kada imenska rečenica ima inverzan poredak konstituenata, gramatičari je pokušavaju objasniti kao glagolsku rečenicu. S priložima ili prijedložnim izrazima kao predikatima u primjerima kao što su "فِي الدَّارِ رَجُلٌ" - "Čovjek je u kući" i "هُنَاكَ كَلِمَاتٌ" - "Postoje neke riječi", nema drugog objašnjenja osim priznavanja inverzije reda riječi,¹¹⁵ kao u sljedećem primjeru:

فَهُنَاكَ الصِّيَاحُ وَالْغِنَاءُ، وَهُنَاكَ الضَّجِيجُ وَالْعَجِيجُ، وَ هُنَاكَ الضُّوْضَاءُ الَّتِي لَمْ يَكُنْ يَضَعُ لَهَا حَدًّا إِلَّا تَهْوِضَ الشَّيْخِ مِنْ سَرِيرِهِ، وَ دَعَاؤُهُ بِالْأَبْرِيقِ لِيَتَوَضَّأَ¹¹⁶.

¹¹² Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 604

¹¹³ Nağīb Mahfūz, *Bayna al-qaşrayni*, Dâru al-şurûq, al-Qāhira, 2011, str. 12.

¹¹⁴ Nedžib Mahfuz, *Put između dva dvorca*, prijevod sa arapskog: Sulejman Grozdanić, Svjetlost, Sarajevo, 1990, str. 13.

¹¹⁵ Vincente Cantarino, *Syntax of Modern Arabic Prose-The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974, str. 27.

¹¹⁶ Ṭaha Ḥusayn, *al-`Ayyam*, I-II, Dār al-Ma`ārif bi Mişr, al-Qāhira, 1996, str. 19.

*Nakon toga nastajali su žamor, pjevanje i galama, koji bi se smirivali tek kada bi šejh ustao iz kreveta i zatražio ibrik da uzme abdest.*¹¹⁷

U navedenom primjeru gdje je predikat prilog هُنَاكَ možemo vidjeti inverzan red riječi u kojem na prvom mjestu se nalazi predikat u formi priloga, a iza njega dolaze određene imeničke fraze u funkciji subjekta.

Treba primijetiti da se i neutralni i inverzni red riječi još uvijek tradicionalno spominju s obzirom na položaj subjekta u odnosu na imenski predikat. Osim ako nije drugačije navedeno, općenito ćemo slijediti iste oznake, iako zapravo nema razloga da ne uključimo slučajeve inverzije bilo kojeg dijela rečenice koji se često nalaze u modernom arapskom. Moderni standardni arapski jezik uglavnom dosljedno prati neutralni redoslijed riječi u imenskoj rečenici: slučajevi inverzije javljaju se samo pod određenim okolnostima koje mogu biti ili sintaktičke ili jednostavno stilske prirode.¹¹⁸

Ekvativne rečenice prema mišljenju nekih lingvista, ne mogu imati inverziju reda riječi. Inverzija subjekta i predikata u ekvativnim rečenicama sa inverznim redoslijedom ovih konstituenta obavezna je ukoliko se u funkciji subjekta javi formalno neodređena, ili preciznije kontekstualno neuključena riječ.¹¹⁹

---

¹¹⁷ Taha Husein, *Dani*, prijevod sa arapskog: Nijaz Dizdarević, Ljiljan, Sarajevo, 2000, str. 2.

¹¹⁸ Vincente Cantarino, *Syntax of Modern Arabic Prose-The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974, str. 28.

¹¹⁹ Amra Mulović, *Komunikacijski i stilski potencijal markiranog reda riječi u standardnom arapskom jeziku*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2016, str. 41-46.

5. VREMENSKI ASPEKTI IMENSKE REČENICE

Ukoliko imenska rečenica nije izolirana, ili ne predstavlja neku definiciju, pa kao takva nema vremenske lokalizacije, onda se u njoj lokalizacija u vremenu vrši: samim kontekstom, prisutnošću nekog priloga ili priloške oznake za vrijeme, glagolom prve rečenice ako je to složena rečenica i pomoćnim glagolom كَانَ.¹²⁰

Vincente Cantarino, u djelu *Syntax of Modern Arabic Prose. The Simple Sentence* kaže da imenska rečenica sama po sebi nema nužan odnos prema bilo kojem određenom vremenu. Vremensko određenje, međutim, može biti dano predmetom, kontekstom ili nekim vremenskim česticama unutar rečenice koje ili naglašavaju bezvremenu valjanost ili je ograničavaju na određeno vrijeme. Pa tako navodi sljedeće vrste imenskih rečenica po vremenskom određenju:¹²¹

5.1. Nedefinisani, bezvremeni prezent

Bezvremeni prezent mogao bi se definisati kao čisto izjavljivanje ili potvrđivanje određene izjave, tvrdnje ili tačnosti. On nema konkretno određeno vrijeme.

إِنَّ ذَاكِرَةَ الْإِنْسَانِ غَرِيبَةٌ.¹²²

*Zaista, ljudsko pamćenje je čudno.*¹²³

¹²⁰ Teufik Muftić, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997, str. 356.

¹²¹ Vincente Cantarino, *Syntax of Modern Arabic Prose-The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974, str. 13

¹²² Ṭaha Ḥusayn, *al-`Ayyām*, I-II, Dār al-Ma`ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 18.

¹²³ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Nijaz Dizdarević, Svjetlost, Sarajevo, 1979, str. 14.

Ovom rečenicom nije izraženo vrijeme. Ona predstavlja određenu izjavu, potvrdu ili mišljenje da je *ljudsko pamćenje čudno*. Sintagma ذَاكِرَةَ الْإِنْسَانِ koja je u formi genitivne veze u ovoj rečenici vrši funkciju subjekta, a pridjev عَرَبِيَّةٌ vrši funkciju predikata.

5.2. Trenutni prezent

Osnovna je uloga prezenta obilježavanje sadašnjosti. To znači da se glagolom u obliku prezenta označava radnja (stanje ili zbivanje) koja se vremenski podudara sa trenutkom u kojem se o toj radnji govori.¹²⁴

وَمَا أَنَا بِكَاذِبٍ الْآنَ.¹²⁵

*Ja sada nisam lažljivac.*¹²⁶

U ovoj rečenici sada možemo primijetiti o kojem se vremenu radi s obzirom da pored subjekta أَنَا (*ja*) i predikata كَاذِبٍ (*lažljivac*) koji je negiran negativnom česticom مَا nalazi se modifikator vremena u formi imeničke fraze u akuzativu الْآنَ u značenju *sada*. Upravo ovaj modifikator za vrijeme ovu rečenicu smješta u sadašnje vrijeme.

¹²⁴ Dževad Jahić et.al., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe Zenica, Zenica, 2000, str. 275.

¹²⁵ Ṭaha Ḥusayn, *al-ʿAyyām*, I-II, Dār al-Maʿārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964, str. 45.

¹²⁶ Taha Husein, *Dani*, s arapskog preveo Nijaz Dizdarević, Svjetlost, Sarajevo, 1979, str. 20.

5.3. Perfekt

Perfekt se u u imenskim rečenicama može izraziti pomoću pomoćnog glagola كَانَ ili se može zaključiti iz konteksta kao u navedenom primjeru.

127. مَمَاتُ زَيْدَانَ عَظِيمٌ كَحَيَاتِهِ.

Smrt Zejdana bila je veličanstvena kao i njegov život.

Sintagma مَمَاتُ زَيْدَانَ u ovoj rečenici vrši funkciju subjekta, a pridjev عَظِيمٌ vrši funkciju predikata. Ono što ovu rečenicu stavlja u prošlost jeste kontekst: poređenje smrti Zejdana sa njegovim životom. S obzirom da je on mrtav, te se njegov život okončao i već je sam prošlost, tako je i njegova smrt postala prošlost.

5.4. Budućnost ili futur

Buduće vrijeme, koje označava stanje ili zbivanje koje će se desiti poslije trenutka u kojem se o njima govori, u imenskoj rečenici može se izraziti modifikatorima za vrijeme.¹²⁸

129. إِنَّهُ مُسَافِرٌ بَعْدَ أَيَّامٍ.

Putovat će za par dana.

Subjekt ove rečenice uveden je uvodnom rečeničnom partikulom, na koju se veže pronominalni sufiks za treće lice jednine muškog roda. Imenička fraza مُسَافِرٌ (*putnik*), koja je

¹²⁷ Vincente Cantarino, *Syntax of Modern Arabic Prose-The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974, str. 14.

¹²⁸ Dževad Jahić et. al., *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe Zenica, Zenica, 2000, str. 280.

¹²⁹ Vincente Cantarino, *Syntax of Modern Arabic Prose-The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974, str. 14.

derivirano ime, particip aktivni glagola سَافَرَ (*putovati*) vrši funkciju predikata ove rečenice.

Rečenica je izražena u budućnosti pomoću modifikatora za vrijeme بَعْدَ أَيَّامٍ (*za nekoliko dana*).

6. ZAKLJUČAK

U ovom radu uporedili smo strukturu imeničke fraze i imenske rečenice, te smo govorili o glavnim konstituentima imenske rečenice, subjektu i predikatu. Subjekt (المُبْتَدَأُ) predstavlja supstantivnu riječ koja se nalazi u nominativu i sa kongruentnim predikatom kongruira u rodu, broju i padežu. U funkciji subjekta mogu se naći imenička fraza, samostalna lična zamjenica, pokazna zamjenica, infinitivna rečenica uvedena partikulom اَنْ i potpuna rečenica uvedena partikulom اَنَّ. Ispred subjekta imenske rečenice u arapskom jeziku mogu se javiti uvodne rečeničke partikule اِنَّ, اَنَّ, اَنَّ, اَنَّ i لَيْتَ i لَعَلَّ, لَكِنَّ, كَأَنَّ, اَنَّ, اِنَّ u različitim sintaksičkim funkcijama.

Predikat je drugi obavezni konstituent u imenskoj rečenici, te se u njegovoj funkciji mogu naći imenička fraza, lična zamjenica, pokazna zamjenica, odnosna zamjenica, pridjev, particip, prijedložna fraza te cijela, potpuna rečenica koja je također uvedena uvodnom rečeničkom partikulom اَنَّ.

Kao treći konstituent u imenskoj rečenici u arapskom jeziku javlja se kopula. Kopula se, prema nekim autorima, dijeli na nultu, pronominalnu i glagolsku kopulu. Najčešće u upotrebi su nulta i glagolska kopula, a pronominalna kopula se uglavnom smatra disjunktivnom zamjenicom odnosno zamjenicom razdvajanja koja određeni predikat razdvaja od određenog subjekta. Nultoj kopuli je u bosanskom jeziku prijevodni ekvivalent enklitički oblik glagola *biti*.

Kopularne klauze gramatičari uglavnom dijele na četiri vrste: ekvativnu, predikacijsku, specifikacijsku i identifikacijsku klauzu, kojima se označava semantički odnos predikata prema subjektu. Gramatičari navode da je najviše u upotrebi predikacijska klauza.

Kad je riječ o vremenskom aspektu imenske rečenice, imenske rečenice su uglavnom bezvremene, tj. u bezvremenom prezentu, s obzirom da nemaju glagola koji bi ih vremenski locirao. Pored bezvremenog prezenta, imenske rečenice mogu imati vremenski aspekt perfekta, prezenta i futura, koji se realiziraju pomoću modifikatora za vrijeme u formi imeničkih fraza, glagola u funkciji glagolske kopule i prijedložnih fraza.

Ovakva istraživanja doprinose ukupnom razumijevanju strukture imenskih rečenica u arapskom jeziku, naglašavajući kompleksnost i specifičnost ove jezične kategorije.

SAŽETAK

U arapskom jeziku, imenske rečenice predstavljaju kompleksnu kategoriju čija struktura proizlazi iz specifičnosti jezičnog sistema. Za istraživanje imenske rečenice u arapskom jeziku, kao korpus smo koristili djela *Dani (al- 'Ayyām)*, Tahe Huseina (Ṭaha Ḥusayn) i *Put između dva dvorca (Bayna al-qaṣrayni)*, Nedžiba Mahfuza (Nağīb Maḥfūz), iz kojih smo izdvajali primjere kako bismo dokumentirali različite karakteristike imenske rečenice. Imenska rečenica u arapskom jeziku sastoji se od subjekta i predikata. Subjekt se može javiti kao imenička fraza, te samostalna lična zamjenica, pokazna zamjenica, odnosna zamjenica i rečenica. Predikat može biti imenička fraza, naglašena lična zamjenicu, pokazna zamjenica, prilog, pridjev, particip, prijedložna fraza i rečenica. Poseban naglasak stavlja se na kopulu u arapskom jeziku, koja može biti nulta, pronominalna i glagolska. Ove kopule igraju ključnu ulogu u formiranju kopularnih klauza u modernom standardnom arapskom jeziku. Kopularne klauze u arapskom jeziku dijele se na ekvativne, predikacijske, specifikacijske i identifikacijske. Red riječi u imenskoj rečenici može biti neutralan, kada se na prvom mjestu nalazi subjekt, te inverzan kada se subjekt nađe iza predikata. Imenske rečenice su uglavnom u nedefinisanim, bezvremenom prezentu, ali se njihovo vrijeme može modificirati modifikatorima za vrijeme ili pomoćnim glagolom كَانَ koji rečenicu stavljaju u prošlo, sadašnje ili buduće vrijeme.

Ključne riječi: imenička fraza, imenska rečenica, subjekt, predikat, kopula, kongruencija

SUMMARY

In the Arabic language, nominal sentences represent a complex category whose structure results from the specificity of the linguistic system. To research the nominal sentence in the Arabic language, we used as a corpus the works *Days (al- 'Ayyām)* by Taha Hussein (Ṭaha Ḥusayn) and *The Road between Two Castles (Bayna al-qaṣrayni)*, by Nejjib Mahfuz (Nağīb Maḥfūz), from which we selected examples in order to document the different characteristics of the nominal sentence. A nominal sentence in Arabic consists of a subject and a predicate. The subject can appear as a noun phrase, an emphatic and enclitic personal pronoun, a demonstrative pronoun, a relative pronoun and a sentence. A predicate can be a noun phrase, an emphatic personal pronoun, a demonstrative pronoun, an adverb, an adjective, a participle, a prepositional phrase, and a sentence. Special emphasis is placed on copula in the Arabic, which can be zero, pronominal, or verbal. These copulas play a crucial role in the formation of copular clauses in Modern Standard Arabic. Copular sentences in Arabic are divided into equational, predicational, specificational and identificational. The order of words in a nominal sentence can be neutral when the subject comes first, and inverted when the subject comes after the predicate. Nominal sentences are mostly in the indefinite, tenseless present tense, but their tense can be modified either by adverbs of time, or time modifiers or by the auxiliary verb كَانْ which puts the sentence into the past, present or future tense.

Keywords: noun phrase, nominal sentence, subject, predicate, copula, congruency,

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

1. Ḥusayn, Ṭaha, *al-`Ayyām*, I-II, Dār al-Ma`ārif bi Miṣr, al-Qāhira, 1964.
2. Husein, Taha, *Dani*, s arapskog preveo Nijaz Dizdarević, Svjetlost, Sarajevo, 1979.
3. Husein, Taha, *Dani*, s arapskog preveo Esad Duraković, Svjetlost, Sarajevo, 1998.
4. Maḥfūz, Naḡīb, *Bayna al-qaṣrayni*, Dâru al-šurûq, al-Qāhira, 2011.
5. Mahfuz, Nedžib, *Put između dva dvorca*, prijevod sa arapskog: Sulejman Grozdanić, Svjetlost, Sarajevo, 1990.

LITERATURA

1. Al-Harbi, Bader Yousef, *The Syntax of Copular Clauses in Arabic*, University of Wisconsin Milwaukee, 2017. [doktorska disertacija]
2. Al-Harbi, Bader Yousef, „The Pronominal Element in Arabic Copular Clauses“, *International Journal of English Linguistics*, Vol. 10, No. 4; Canadian Center of Science and Education, 2020.
3. Al-Horais, Naser, „On the Syntax of Zero Copular Constructions in Standard Arabic“, *Arts and Humanities*, Vol. 29(7), Saudi Arabia, 2021.
4. Alotaibi, Ahmad S., *The Copula in Arabic: Description and Analysis*, University of Essex, 2018. [doktorska disertacija]
5. Badawi, Elsaid, Carter, M. G., Gully, Adrian, *Modern Written Arabic. A Comprehensive Grammar*, Routledge, 2004.

6. Bloch, Ariel A., *Studies in Arabic Syntax and Semantics*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1991.
7. Buckley, Ron, *Modern Literary Arabic. A Reference Grammar*, Librarie du Liban Publishers, s. a
8. Cantarino, Vincente, *Syntax of Modern Arabic Prose. The Simple Sentence*, Indiana University Press, Ontario, 1974.
9. Ḥasan , ‘Abbās, *al-Naḥw al-Wāfī*, Dār al-Ma‘ārif bi Miṣr, al-Ṭab‘a al-tālīta, 1974.
10. Haywood, J. A, Nahmad, H. M., *A new Arabic grammar of the written language*, Lund Humphries, London, 1965.
11. Holes, Clive, *Modern Arabic Structures, Function and Varieties*, Georgetown University Press, Washington D.C., 1948.
12. Jahić, Dževad, Halilović, Senahid, Palić, Ismail, *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom Štampe, Zenica, 2000.
13. Muftić, Teufik, *Gramatika arapskoga jezika*, Ljiljan, Sarajevo, 1997.
14. Mulović, Amra, *Komunikacijski i stilski potencijal markiranog reda riječi u standardnom arapskom jeziku*, Orientalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2016.
15. Mulović, Amra, „Sintaksički status nepotpunih glagola u arapskom jeziku“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*, 50 (42), Sarajevo, 2021
16. Peled, Yishai, *Sentence Types and Word-Order Patterns in Written Arabic Medieval and Modern Perspectives*, Brill, Leiden, Boston, 2009.
17. Sultan, Mohammed Amer Ahmed, „A Contrastive Study of Arabic and English Nominal Sentences“, *The Middle East International Journal for Social Sciences*, Vol. 4, No 1 Mar., 2022.
18. Wright, William, *A Grammar of the Arabic Language*, New Impression, Lebanon, 1996.